

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано рівень соціально-економічного становища та економічної безпеки України протягом останніх років як вагомого фактора впливу на євроінтеграційні процеси.

Ключові слова: економічна безпека, інтеграційні процеси, тіньова економіка, економічна злочинність.

Проанализирован уровень социально-экономического положения и экономической безопасности Украины в течение последних лет как весомого фактора влияния на евроинтеграционные процессы.

Ключевые слова: экономическая безопасность, интеграционные процессы, теневая экономика, экономическая преступность.

The level of socio-economic position and economic strength of Ukraine security is analysed during the last years as ponderable factor of influence on eurointegration processes.

Key words: economic security, integration processes, shadow economy, economic criminality.

Постановка проблеми. Поступове включення України до процесів глобалізації світової економіки та її становлення як незалежного суб'єкта міжнародної економічної діяльності щораз більше підпадає під вплив зовнішніх економічних чинників, що притаманний усім елементам економічної взаємозалежності країн. Внаслідок цього, більшого поширення набувають такі поняття як економічна та фінансова безпека держави, їх роль у дотриманні стабільного функціонування всієї економічної системи держави та залучення до світових інтеграційних процесів.

Комісія Європейського Союзу ділить всі країни, які мають намір приєднатись до ЄС, на три групи: перша – це країни, з якими було розпочато конкретні переговори про вступ до ЄС; друга – це ті країни, переговори з якими перенесено на більш пізній термін; і нарешті, третя група охоплює ті країни, які ставлять приєднання до ЄС за мету далекого майбутнього і які на даний момент не є асоційованими членами угруповання. На сьогоднішній день Україна є членом третьої групи і основною перешкодою на її шляху до ЄС залишається та обставина, що міжнародна спільнота не розглядає її як державу з ринковою економікою [5]. Таким чином, набуває актуальності аналізування проблем, з якими стикається Україна на шляху входження до ЄС і розроблення пропозицій для їх нейтралізації, зокрема у сфері економічної, в тому числі фінансової безпеки.

Стан дослідження. Проблему інтеграційних процесів України досліджувало чимало науковців, зокрема, В.І. Мунтіян, А.І. Мокій, С.В. Мочерний, О.Є. Кузьмін, Г.А. Пастернак-Таранущенко, А.В. Базилюк, Н.Г. Чумаченко та інші. Але окремих напрацювань потребує розкриття особливостей взаємовпливу рівня економічної безпеки України на її інтеграційні процеси.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати реальний рівень економічної безпеки України і можливість входження до складу країн ЄС.

Виклад основних положень. У черговому посланні Президента України до Верховної Ради у проекті стратегії економічної та соціальної політики на 2000–2004 рр. в Статті 6 – «Зміцнення економічної безпеки України» зазначається, що серед ключових завдань забезпечення економічної безпеки має бути «суттєве посилення фінансової безпеки України, першочергове зміцнення фінансового потенціалу реального сектора економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств, забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, надійної внутрішньої та зовнішньої захищеності національної валюти, інтересів вкладників, фінансового ринку, здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень держави, максимальне поліпшення інвестиційного клімату». Ставиться завдання реалізації такої зовнішньоекономічної політики, яка б дозволила Україні посісти гідне місце «у світовій торгівлі та фінансах».

З 2000-го року вже минуло 10 років і практично жодних зрушень на краще не відбулося. Про такий стан справ свідчить динаміка показників соціально-економічного розвитку України і рівня економічної безпеки протягом останніх років.

Так, щодо промисловості, то у грудні 2009 р. індекс промислової продукції порівняно з попереднім місяцем і груднем 2008 р. становив відповідно 102,6% та 107,4%, за 2009 р. – 78,1%, зокрема, у переробній промисловості за 2009 р. – 73,4%, у легкій промисловості – 74,1%, в обробленні деревини та виробництві виробів з деревини у 2009 р. індекс промислової продукції становив 75,1%, у целюлозно-паперовому виробництві та поліграфічній діяльності – 81,2%, у хімічній та нафтохімічній промисловості у 2009 р. становив 76,8%, у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів у грудні 2009 р. порівняно з попереднім місяцем і груднем 2008р. темп росту промислової продукції становив відповідно 102,1% та 127,3%. За 2009 р. виробництво продукції у галузі порівняно з 2008 р. становило 73,4%. На підприємствах машинобудування індекс виробництва за 2009 р. становив 54,9%. У виробництві та розподіленні електроенергії обсяги виробництва продукції проти 2008 р. скоротилися на 11,1% [3]. Саме ці дані свідчать далеко не про позитивний стан

справ у вітчизняній промисловості. Спостерігається значне зниження усіх показників, що дозволяє зробити висновки про те, що з таким рівнем розвитку промисловості європейська співдружність не проявлятиме особливого інтересу до України.

У сільському господарстві ситуація дещо краща за промисловість, оскільки у 2009 р. загальне виробництво продукції сільського господарства порівняно з 2008 р. зросло на 0,1%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – скоротилося на 0,6%, у господарствах населення – зросло на 0,6% [3]. Але для рівня України це надто низькі показники, оскільки сільське господарство – це сектор, який займає 60% у ВВП України і дає роботу 1/3 зайнятих у всіх сферах економічної діяльності [6, с. 48].

Для зайняття міцних позицій на міжнародних ринках вагоме місце має зовнішньоекономічна діяльність держави, в тому числі її міжнародна торгівля. Україна, маючи високий експортний потенціал не використовує його повною мірою, про що свідчать дані статистичних досліджень: обсяг експорту товарів за січень–листопад 2009 р. становив 35602,9 млн. дол. США, імпорту – 40417,9 млн. дол., що складало 56,6% та 50,1% від обсягів відповідного періоду попереднього року. Від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 4815 млн. дол. (за 11 місяців 2008 р. – мінус 17857 млн. дол.) [3].

Не зовсім позитивним є те, що Україна надто звузила коло своїх міжнародних партнерів з торгівлі, про це свідчить той факт, що зовнішньоторговельні операції товарами Україна здійснювала партнерами із 212 країн світу. До країн СНД експортовано 34% усіх товарів, до країн ЄС – 23,8% (у січні–листопаді 2008 р. – відповідно 34,4% та 26,9%). Російська Федерація залишається найбільшим торговельним партнером України (21,1% експортних та 28% імпортних поставок). Серед найбільших торгових партнерів у січні–листопаді 2009 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року зросло експортні поставки до Китаю – у 2,6 рази (за рахунок поставок чорних металів, а також руд, шлаків і золи) та Індії – на 13,1% (за рахунок поставок жирів і олій тваринного або рослинного походження та чорних металів). Зменшився обсяг експорту до Італії та становив 39,5% від рівня 11 місяців 2008р., Туреччини – 42,7%, Польщі – 50,2%, Російської Федерації – 50,6%, Білорусі – 59,4%, Німеччини – 64,9% та Казахстану – 83,1% [2]. Окремим негативним аспектом є надмірна поляризація на торгівлю з Російською Федерацією, що може значно вплинути на рівень національної безпеки України.

Як зазначається у [2, с. 75–76], надмірна концентрація експортних можливостей у т. зв. базових галузях (металургія, хімічна промис-

ловість), призводить до умов погіршення торгівлі, виснаження інвестиційних ресурсів і зниження темпу економічного зростання. В Україні спостерігається незначна тенденція до покращання цієї ситуації, оскільки у загальному обсязі експорту товарів порівняно з відповідним періодом 2008 р. збільшилась частка зернових культур, механічних та електричних машин, жирів та олій тваринного або рослинного походження, натомість зменшилась частка чорних металів, енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки, виробів з чорних металів, добрив, залізничних або трамвайних локомотивів, шляхового обладнання.

Щодо безпеки України у сфері імпорту продукції, то варто відзначити, що з країн СНД імпортовано 43% усіх товарів, із країн ЄС – 34,1% (у січні–листопаді 2008 р. – відповідно 39,5% та 33,6%). Зменшились обсяги імпорту товарів із усіх найбільших торгових партнерів. Імпортні поставки з Китаю становили 47,2%, Польщі – 47,9%, Німеччини – 51,7%, Білорусі – 55%, Російської Федерації – 60,5%, Казахстану – 68,3%, Узбекистану – 81,9% від обсягів січня–листопада 2008 р. [3]. У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки, електричних машин, полімерних матеріалів, пластмас, фармацевтичної продукції, паперу та картону. Зменшилась частка механічних машин, наземних транспортних засобів, крім залізничних, чорних металів.

Оснoву товарної структури зовнішньої торгівлі України, як і раніше, становлять мінеральні продукти, недорогocінні метали та вироби з них, механічні та електричні машини, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, продукти рослинного походження.

За 11 місяців 2009 р. експортовано давальницької сировини на 35,3 млн. дол. Імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 39,2 млн. дол. У той же час в Україну надійшло іноземної давальницької сировини на 1552,4 млн. дол. Експортовано готової продукції з давальницької сировини на 2474,1 млн. дол. [3]. Надалі необхідно щораз більше зменшувати операції з експорту давальницької сировини, адже Україна вже впевнено закарбувалася у свідомості розвинутих держав як сировинний придаток, а не виробник готової конкурентоспроможної продукції.

Щодо рівня економічної безпеки на внутрішньому ринку України, то варто зупинитися на діяльності приватного бізнесу. У 2009 р. фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування (крім малих, сільськогосподарських підприємств та бюджетних установ) був негативним і становив 15,6 млрд грн. (загальна сума прибутку – 91,0 млрд грн., збитків – 106,6 млрд грн.). Протягом січня–

листопада 2009 р. збитково працювало 45,5% підприємств. Найбільше таких підприємств у будівництві (56,3% від загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності), наданні комунальних та індивідуальних послуг, у сфері культури та спорту (52,5%), транспорті та зв'язку (48,9%), промисловості (47,8%) [1, с. 47]. Тобто існує реальна загроза недоотримання значної частки доходів до бюджету, що негативно відіб'ється на рівні економічного зростання країни і, як наслідок, – погіршення позицій на міжнародному рівні.

Наступним стримуючим фактором швидкої євроінтеграції України є рівень життя населення. Так, середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників (без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб – підприємців) у січні–листопаді 2009 р. становила 1877 грн., що у 2,5 рази перевищує рівень мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановлений з 1 листопада 2009 р. (744 грн.). Порівняно з відповідним періодом 2008 р. розмір середньомісячної заробітної плати збільшився на 4,9%. Упродовж січня–листопада 2009 р. загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилася на 38,1%, або на 452,3 млн. грн., і на 1 грудня 2009 р. досягла 1,6 млрд. грн., що дорівнює 7,8% фонду оплати праці, нарахованого за листопад 2009 р. Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, зросла з 536,7 тис. осіб на 1 грудня 2009 р. до 542,8 тис. осіб на 1 січня 2010 р. [3; 5].

Щодо безпеки у демографічній сфері, то тут ситуація не є кращою. Так, станом на 1 грудня 2009 р. в Україні, за оцінкою, проживало 45982,9 тис. осіб. Упродовж січня–листопада 2009 р. чисельність населення зменшилася на 160,8 тис. осіб, або на 3,8 особи у розрахунку на 1000 жителів. Чисельність населення зменшилася виключно за рахунок природного скорочення (172,6 тис. осіб), водночас зафіксовано міграційний приріст населення (11,8 тис. осіб) [3]. Тобто, спостерігаємо ситуацію, за якою стрімко зменшується чисельність українського населення, а крім того, знов починає активізовуватися еміграція населення за кордон.

Негативним і стримуючим інтеграційні процеси України є фактор росту злочинності і тіньової економіки. За повідомленням органів внутрішніх справ, прокуратури та податкової міліції, протягом 2009 р. зареєстровано 439,5 тис. злочинів, що на 12,6% більше, ніж у 2008 р., з числа яких 4,8 тис. виявлено податковою міліцією. Із загального числа зафіксованих органами внутрішніх справ і прокуратури кримінальних проявів 35,6% (на 0,2 відсоткового пункта більше, ніж у 2008 р.) – тяжкі та особливо тяжкі. У загальній кількості злочинів 55,8% становили

злочини проти власності, 13,3% – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, 5,1% – злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, 4,7% – злочини проти життя та здоров'я особи, 4,1% – злочини у сфері службової діяльності, 3,7% – злочини проти громадського порядку та моральності, 3,4% – злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 3% – злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, 2,6% – злочини проти громадської безпеки, 1,9% – злочини у сфері господарської діяльності. Упродовж 2009 р. скоєно 2478 умисних вбивств і замахів на вбивство, 758 зґвалтувань і замахів на зґвалтування. Кількість крадіжок (175,6 тис.) порівняно з 2008 р. збільшилась на 58,9%, грабежів (27,6 тис.) та розбоїв (5,1 тис.) – відповідно на 2,5% та 2,4%. Органами внутрішніх справ і прокуратури України за 2009 р. виявлено 379 організованих груп і злочинних організацій, що скоїли 3514 злочинів, з яких 83,5% (на 3,7 відсоткового пункта більше, ніж у 2008 р.) становили тяжкі та особливо тяжкі [4; 5; 7, с. 60–62]. На рівень злочинності мала вплив і фінансова криза, яка огорнула Україну у 2009 р. Саме фінансова нестабільність і бідність населення є рушійною силою на шляху вчинення злочинів.

Ще одним наслідком фінансової кризи є стрімке збільшення рівня тіньової економіки (рис. 1).

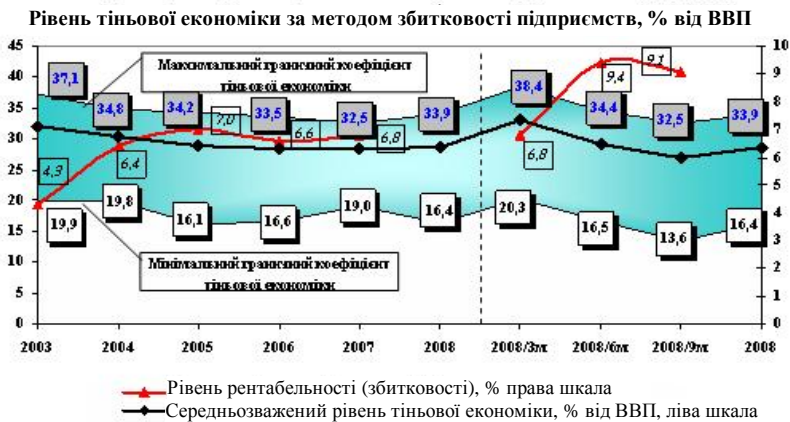


Рис. 1. Рівень тіньової економіки в Україні

Джерело: www.me.gov.ua

Основними проблемами, що гальмують вихід українських підприємств з тіні, є нестабільність інвестиційного та підприємницького клімату в Україні; недостатній захист інвесторів; нестабільне політичне середовище. Саме ці фактори призводять до того, що значна кількість підприємств здійснює свою діяльність ухиляючись від дотримання норм чинного законодавства. Така ситуація відображається негативно на міжнародному становищі України. Наприклад, відбулося зниження індексу економічної свободи України у рейтингу, який складається американською неурядовою організацією «The Heritage Foundation» (оцінюються торговельна політика, податкове навантаження, ступінь втручання держави в економіку, монетарна політика, інвестиційний клімат, стан банківського і фінансового ринків, зарплати і ціни, захист власності, законодавство і ступінь організованості ринку тощо). За 2008 рік Україна суттєво погіршила свою позицію, посівши серед 179 країн 133 місце порівняно з 125 місцем у попередньому рейтингу, і вперше з 2002 року стала «економічно невільною країною». У рейтингу 2009 року Україна посіла 152 місце зі 179 країн світу [6].

Відповідно до рейтингу «Doing business 2009» Україна посіла серед 181 країни наступні місця за складовими індексу: за реєстрацією власності – 140; за захистом інвесторів – 142; за легкістю отримання дозволу на будівництво – 179.

За результатами оцінки політичної нестабільності, що здійснюється один раз на два роки аналітичним центром Economist Intelligence Unit, Україна у 2009 році посіла 16 місце зі 165 країн світу (отримавши 7,6 балів порівняно з 4,6 балами у 2007 році) і увійшла до числа країн з надто високим ризиком політичної нестабільності [6].

Висновки. Дослідивши та проаналізувавши соціально-економічний стан України у 2009 році та рівень її економічної безпеки, можна з певністю стверджувати, що найближчим часом Україні не стати членом ЄС, чи увійти до НАТО. На це впливає ряд чинників, зокрема, низькі показники промислового виробництва, криза у сільському господарстві, проблеми у фінансовому секторі діяльності держави, нестабільності демографічної безпеки, високих показниках тіньової економіки, невідповідній експортно-імпортній політиці, значному рівні криміногенної ситуації тощо. Першим і найважливішим заходом для покращання ситуації є врегулювання чинного законодавства. А наступними кроками – підтримка національного товаровиробника і підвищення соціальних стандартів життя населення.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

2. Вахненко Т. Товарний експорт України у системі світогосподарських зв'язків / Т. Вахненко // Економіка України. – 2006. – № 6. – С. 73–84.

3. Доповідь Державного комітету статистики «Про соціально-економічне становище України у 2009 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stat.gov.ua.

4. Офіційний сайт центру громадських зв'язків МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mvs.gov.ua.

5. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=59.

6. Стадник М. Є. Врахування ризиків аграрного виробництва у системі економічної безпеки держави / М.Є. Стадник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серія економічна: зб. наук. праць / головний редактор Р.І. Тринько – Львів: ЛьвДУВС. – 2009. – Вип. 1. – 400 с. – С. 47–51.

7. Тенденції тіньової економіки в Україні 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua.

8. Франчук В.І. Основи економічної безпеки: навч. посібник / В.І. Франчук. – Львів: Вид-во Львівського держ. ун-ту внутр. справ., 2008. – 203 с.

УДК 336.15 (477)

М.О. Дубняк

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ: ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ

Висвітлено соціально-економічні аспекти діяльності міжнародних компаній у Львівській області в контексті завдань євроінтеграції України. Обґрунтована необхідність удосконалення стратегії залучення інвестицій міжнародних компаній, ефективнішого застосування маркетингу, розробку інформаційно-комунікативних технологій для посилення національної економічної безпеки.

Ключові слова: міжнародна компанія, євроінтеграція, інвестиції, регіональна політика, маркетинг, економічна безпека.

Рассмотрены социально-экономические аспекты деятельности международных компаний во Львовской области в контексте задач евроинтеграции Украины. Обоснована необходимость усовершенствования стратегии привлечения инвестиций международных компаний, более эффективного применения маркетинга, разработку информационно-коммуникативных технологий для усиления национальной экономической безопасности.

Ключевые слова: международная компания, евроинтеграция, инвестиции, региональная политика, маркетинг, экономическая безопасность.